

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи

Кваліфікаційна робота
магістра
з теми: **“ФОРМУВАННЯ ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ
У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ
НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ІV РІВНЯ”**

Виконала здобувачка 2 курсу групи SoL2-M22z
ОП Спеціальна освіта (Логопедія)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
спеціалізації 016.01 Логопедія
Анна КУДРИНЕЦЬКА

Керівник:
Юлія МИХАЛЬСЬКА,
кандидат психологічних наук

Рецензент:
Світлана МИХАЛЬСЬКА,
доктор психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ І НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ...8	8
1.1. Загальна характеристика складових емотивної лексики.....	8
1.2. Взаємозв'язок мовлення та емоційної сфери особистості	12
1.3. Особливості розвитку емотивної лексики у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення	17
1.4. Організаційно-методичні аспекти логопедичної роботи з формування емотивної лексики у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.....	23
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ІV РІВНЯ.....	28
2.1. Опис методики дослідження.....	28
2.2. Аналіз результатів вивчення емотивної лексики дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення	36
Висновки до другого розділу.....	47
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ У ДІТЕЙ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ІV РІВНЯ.....	49
3.1. Напрямки формування емотивної лексики у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення	49
3.2. Зміст та методи формування емотивної лексики дітей із загальним недорозвиненням мови ІV рівня засобами ігор.....	54
Висновки до третього розділу	67
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ...	

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗНМ - загальний недорозвиток мовлення

ЕГ - експериментальна група

КГ - контрольна група

ВСТУП

Для повноцінного спілкування, яке носить суб'єкт-суб'єктний характер, дитині необхідно бути впевненим у тому, що її правильно розуміють і сприймають з одного боку, а з іншого – їй необхідне також вміння розуміти почуття іншої людини, адже від цього залежить успіх у міжособистісних відносинах, розвиток у дитини емоційного інтелекту.

На сучасному етапі розвитку освіти у зв'язку з появою розвиваючих програм навчання, вже в початковій школі дітям необхідно використовувати точне, емоційно забарвлене мовлення в освітньому процесі. У соціально-психологічних дослідженнях показано, що адекватність розуміння та вживання емотивної лексики дозволяє значно підвищити якість комунікації, позитивно впливає на соціально-перцептивні процеси, сприяє взаєморозумінню тих, хто спілкується. Отже, Т. Боднарчук, Л. Груша вважають, що емотивна лексика та процес її вживання є осередком волі, афекту та інтелекту, а процес формування емотивної лексики може бути основою для розвитку комунікативно-мовленнєвої та розумової діяльності дошкільника.

Розвиток лексичної сторони мовлення, у тому числі емотивної лексики, є однією з умов успішної інтеграції дітей з тяжкими порушеннями мовлення в освітні організації. Одним із основних завдань корекційного навчання та виховання дітей із загальним недорозвиненням мовлення є практичне засвоєння лексичних засобів мовлення. У науковій літературі неодноразово порушувалася проблеми особливостей розвитку лексики дітей з порушеннями мовлення (Н. Азовська, Г. Бабіна, Г. Грибань, Н. Дерев'янка, Н. Ільїна, О. Грибова, Л. Калмикова, Л. Лемовська, О. Мілевська, Т. Піроженко, Ю. Рібцун, та ін.).

У дослідженнях виявлено кількісну та якісну своєрідність словникового запасу дітей з різними мовленнєвими порушеннями (О. Белова, В. Галущенко, Е. Данілавічюте, І. Дмитрієва, В. Засенко, В. Кобильченко, В. Лубовський, О. Мамічева, О. Романенко, Л. Руденко, Т. Сак, Н. Сікарчук,

О. Хохліна, С. Яковлева та ін.).

У науково-методичних працях авторів О. Белової, В. Галущенко, О. Лютенко, О. Мілевської, Ю. Рібцун, Т. Сак, Н. Сікарчук, С. Яковлевої та ін.) описано особливості емотивної лексики дошкільників з порушеннями мовлення.

Дослідження показали, що діти з загальним недорозвиненням мовлення найчастіше використовують лише повсякденні слова і висловлювання, які відносяться до нейтральної лексики, емотивна лексика застосовується лише фрагментарно.

І. Кондратенко зазначає, що діти з мовленнєвим недорозвиненням мають труднощі адекватного вибору слів з правильним відтінком значення, у них відзначається малий запас емотивної, оцінної, абстрактної лексики. Це призводить до виражених труднощів у навчанні вже на початковому етапі.

Проблема збагачення мовлення дітей емотивною лексикою досліджувалась О. Леханової, І. Лисенковою, О. Мілевською, Н. Сікарчук. Оволодіння нею розглядається вченими як умова формування соціально активної особистості дитини. Розвиток емотивної лексики дозволяє вдосконалювати соціальні контакти дошкільників з оточуючими.

Отже, проблема формування емотивної лексики представлена різноманітністю досліджень, методичних розробок авторів, проте, існує невідповідність між наявними науково-методичними розробками з формування емотивної лексики та реалізацією їх у логопедичній практиці. Саме тому актуальною є проблема оптимізації організації та змісту логопедичних занять із формування емотивної лексики у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Це і зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи **«Формування емотивної лексики у дітей дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення IV рівня»**

Мета дослідження: визначити напрями та зміст корекційно-педагогічної роботи з формування емотивної лексики старших дошкільників із загальним недорозвиненням мови на логопедичних заняттях.

Об'єкт дослідження: особливості формування емотивної лексики дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.

Предмет дослідження: організаційно-змістовні аспекти корекційно-педагогічної роботи з формування емотивної лексики у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення на логопедичних заняттях.

Завдання дослідження:

- 1) на основі аналізу психолого-педагогічної літератури обґрунтувати проблему дослідження;
- 2) організувати експериментальну роботу з вивчення особливостей емотивної лексики дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення;
- 3) розробити методичні рекомендації щодо формування емотивної лексики у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення на логопедичних заняттях.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз літератури на тему дослідження; емпіричні: аналіз продуктів мовленнєвої діяльності дітей; кількісний та якісний аналіз даних.

Теоретична значущість дослідження: отримані в процесі дослідження факти дозволили підтвердити науково-теоретичні дані про особливості оволодіння та використання емотивної лексики дошкільниками із загальним недорозвиненням мовлення.

Практична значущість дослідження: розроблено методичні рекомендації для логопедів-практиків щодо формування емотивної лексики у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення на логопедичних заняттях.

Експериментальна база: Кам'янець-Подільський ЗДО №15 «Джерельце».

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. За результатами дослідження опубліковано наукову статтю.

Структура роботи. Дипломна робота магістра включає: вступ, три розділи, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

ВИСНОВКИ

Теоретико-практичний аналіз психолого-педагогічної літератури та проведене нами дослідження дає підстави сформулювати наступні висновки:

1. Визначено, що емотивна лексика є частиною лексичного компоненту та має вагомe значення для особистісного та психічного розвитку дитини. До емотивної лексики відносять мовно-мовленнєві засоби, які позначають назви емоцій і слугують вираженням емоційних станів: Вербалізація емоційних станів та емоцій, почуттів уможлиблює регуляцію поведінки, власних емоційних станів дитини та її комунікативної сфери. Емотивна лексика включає слова: що позначають семантичну структуру емоцій (емотиви); позначають лише ідею емоцій (асоціативи-емотиви); які не мають безпосереднього вираження емоцій, але включають оцінне ставлення до них. Емотивна лексика в мовленні представлена іменниковою, дієслівною, прикметниковою семантикою. Проте, первинною формою емоційної лексики вважаються вигуки.

2. Визначено, що формування емотивної лексики відбувається на основі пізнання навколишнього, у процесі психічного та мовленнєвого розвитку і потребує включення до емоційного активного спілкування з дорослим. За умов типового онтогенезу її формування відбувається паралельно з розвитком емоційної сфери дитини; і в своїй сукупності вони складають тло комунікативної поведінки та комунікативних умінь дитини

У дітей із ЗНМ спостерігається порушення у засвоєнні емотивної лексики, зокрема, відзначається уповільненість лексичного розвитку загалом, звуження лексичних значень, труднощі диференціації і актуалізації слів. Дітям цієї категорії притаманні особливості формування емоційної сфери, їм властиве невміння розрізняти багатьох емоцій та не здатність зрозуміти відповідні їм емоційні стани: змішують лексичну семантику та стереотипно використовують деякі слова.

У дітей з ЗНМ спостерігається знижена кількість вживаних емотивів; недоліки вираження емоційно-сислового змісту висловлювання, труднощі

висловлення почуттів та переживань, труднощі вербалізації власних емоцій та емоцій інших.

Ці недоліки значно знижують ефективність спілкування з однолітками та гальмують розвиток навичок соціальної комунікації.

Поширеним серед засобів корекційної роботи з розвитку комунікативних умінь у дітей із ЗНМ та з формування емотивної лексики, є системний підхід, що передбачає стимуляцію пізнавальної активності та налагодження вербального і невербального контакту з дорослими паралельно з розвитком емоційної сфери дітей дошкільного віку.

3. Дослідження стану сформованості емотивної лексики у дошкільників експериментальної та контрольної групи дозволило виявити:

- середній рівень розуміння емотивної лексики у дітей з ЗНМ IV р. (47%) та низький і достатній рівні (по 22%); а у дітей з нормотиповим мовленням достатній (70%) і середній рівень (30%), дошкільники з ЗНМ значення окремих емотивів уподібнюють позначенню простих емоцій (радість-задоволення), відчувають труднощі в оцінці значення складних емоцій, що пов'язані з аналізом соціально-поведінкових ситуацій (достатній і середній по 22%, розрізнення на низькому рівні – 43%,); дітям з нормотиповим мовленням цього віку доступне розрізнення соціальних емоцій на достатньому (62%) і середньому рівнях (48%),

- батьки відмічають, що стан емоційного розвитку дітей з ЗНМ є задовільним у частини дітей (58%); вони бувають лагідними, уважними до людей, здатні до співчуття; діти піддаються позитивному впливу сміху (70%); проте переважаючим настроєм є сумний (67%) дітям із ЗНМ притаманні труднощі спілкування з однолітками (50%), але на батьків переконані, що добре з ними поведуться; труднощі вербалізації своїх емоцій, присутні у 67% батьків, з них 42% свідчать повне невміння дітей пояснювати свої переживання;

Спостерігається неврівноважене емоційне реагування дітей з ЗНМ на правила та вимогливість, інколи неадекватний стан емоційного порушення

виникає в умовах певної відповідальності, наприклад при отриманні доручень і вимоги батьків, правила та заборон з боку дорослих, особиста відповідальність за виконувану діяльність), пасивне неприйняття ситуацій активності притамано 35 % цих дітей, деякі діти в умовах відповідальних ситуацій, піддаються психосоматичним реакціям (14%), потреба у підтримці, схваленні та індивідуальному підході виявлена у 35 % дітей з ЗНМ.

Вербалізація складних соціальних емоцій, відповідно до їх усвідомлення доступна більшості дітей з нормотиповим мовленнєвим розвитком (70% достатній рівень, 30% середній; низький відсутній), у дошкільників із ЗНМ ця здатність знаходиться переважно на низькому (43%) середньому (36%) рівнях; достатній рівень доступний малій кількості дітей (21%).

Також краще сформовані у дітей з типовим мовленням – мовленнєво-комунікативні уміння (90% середній і 10% достатній рівень), більшість дітей позитивно сприймають ситуативно-діяльнісну комунікацію (63%), демонструють вміння домовлятися і переконувати партнера (60%), здатні дати емоційно-оцінну характеристику (100%) з використанням емотивної лексики (60%) та невербальними засобами комунікації (100%);

Діти з ЗНМ проявляють мовленнєву ініціативу меншою мірою (65%). погано володіють вміннями переконувати (17%); домовлятися (42%) та схильні до позитивного (43%) і нейтрального (43%) сприймання ситуативно-діяльнісної комунікації, деякі діти ставляться до неї негативно (14%); Дошкільники з ЗНМ IV р. віддають перевагу вигукам, лише зрідка використовують емотиви, зокрема під час оцінювання ситуативно-комунікативної взаємодії (29%). Проте активніше користуються невербальними засобами комунікації (65%).

4. Враховано особливості розвитку емотивного словника дошкільників із ЗНМ IV рівня та їх здатність до ситуативної комунікації, на основі цього розроблено тематику та зміст логопедичних занять для формування емотивної лексики. Складено орієнтовний емотивний словник, що включає

підгрупи: слова-емоції, слова-риси характеру, слова-емоційні стани, означальні емотиви, дієслівні емотиви.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів цієї проблеми. Перспективою дослідження є апробація системи корекційно-розвиткових занять та ігрових вправ з формування емотивної лексики у дошкільників з загальним недорозвитком мовлення IV рівня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азовська Н. В., Бережна В.В. Формування лексичної компетентності в молодших школярів із загальним недорозвитком мовлення засобами ігрової діяльності. Таврійський вісник освіти. 2014. № 4. С. 114- 124
2. Белова О. Б. Особливості прояву емоційних переживань у молодших школярів з порушеннями мовлення Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць / за ред. В. В. Нечипоренко. Вип. XV. Кам'янець-Подільський: Видавець Панькова А.С., 2019. № 15. С. 5-14.
3. Белова О.Б. Особливості прояву емоцій у дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. № 8 (92), С. 355-364.
4. Біда С.О. Базові емоції: поняття та види. Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. Вип. 16. Кам'янець-Подільський Аксіома, 2012. С. 35-46.
5. Блінова Г.Й. Подолання мовленнєвих вад дітей: У 2 ч. Київ Благовіст, 2005 4 1 272 с
6. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови: підручник / за ред. А.М. Богуш, Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 304 с.
7. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 374с.
8. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи, Навчально-методичний посібник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2012. 304 с.
9. Бондарчук Т. І. Лексичні засоби вираження емотивного значення. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Мовознавство № 5 (330). Луцьк: СЛУ, 2016. С. 285-289.

10. Володіна В.С. Альбом з розвитку мовлення: Говоримо правильно Київ: ТОВ «Перо», 2011. 96 с.
11. Галущенко В.І. Особливості впровадження завдань з розвитку емоційної лексики у дітей з порушеннями мовлення в умовах карантину Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): Зб. наук. праць: Вип. 16. том 1 / за ред. М.К. Шеремет. Кам'янець-Подільський Видавець Ковальчук О.В., 2020. С. 60-67.
12. Горбунова Н.В. Система лексичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку: навчальний посібник. Київ: Наука і освіта, 2006. С. 72-76.
13. Грибань Г.М. Психологічні передумови оволодіння лексичною семантикою молодшими школярами з ТПМ. Теорія та практика сучасної логопедії: Зб. наук. праць: Вип. 4. Київ: Актуальна освіта, 2007. С. 38-49.
14. Груша Л. О. Педагогічні умови виховання емоційної культури дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13. 00. 07. Київ : АПН України. 2009. 22 с.
15. Деревійко С.П. Розуміння емоцій як раціональний компонент емоційного інтелекту. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки. Чернігів, 2011. Вип. 94. С. 144-148.
16. Дерев'янка Н.П. Формування словникового запасу у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення: навчальний посібник. Київ: Аксіома, 2006. С. 57-60.
17. Журавльова Л. В., Шпак М. М. Саморегуляція в структурі емоційного інтелекту молодших школярів. Педагогічний процес: теорія і практика. 2016. Вип. 3. С. 57.
18. Заплатна СМ Сучасний підхід до проблеми логопедичного обстеження дітей з недорозвитком мовлення. *Педагогика та спеціальні методики*: 30 наукових статей. Вип. 11 Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2002. С. 8-13.
19. Іванова Н. Д. Про типологію емотивної лексики. Філологічні діалоги : зб. наукових праць. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2013. Вип. 2. С. 88–93.

20. Ігнат'єва С.А., Грецьких В. М. Мовленнєвий розвиток. *Старша група*. Харків. Видавництво «Ранок», 2009 144 с.
21. Ільїна Н. В. Проблема формування образного мовлення у дітей дошкільного віку в нормальному та патологічному онтогенезі. Педагогічні науки : зб. наук. праць. Херсон: вид-во ХДУ, 2010. Вип. 56. С. 169-174.
22. Ільїна Н. В. Розвиток структури лексичного значення слова у дітей дошкільного віку. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 24. С. 113–117.
23. Калмикова Л.О. Розвиток значення і смислу слів в онтогенезі. Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць. Київ, 2003. Том 5. С. 96-104.
24. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. 368 с.
25. Лелюх-Степанчук О. О. Особливості емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. Вип. 2. С. 140-144.
26. Лемовська Л. В. Становлення слова у дітей дошкільного віку: теоретичний аспект. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. Вип. 33. С.56-62.
27. Лисенкова І. І. Детермінанти емоційного розвитку дітей когнітивними порушеннями: дис. д-ра психол. наук: спец. 19. 00. 08. Київ, 2019-420 с
28. Лурія А.Р. Мова та свідомість / за ред. Хомський Є. Д. Москва Освіта, 1979. 396 с.
29. Лютенко О. А. Емоційний інтелект та емоційна компетентність: проблеми співвідношення *Вісник Київського національного університету*

мені Т.Г. Шевченка: Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. Київ, 2011. №2. С. 51.

30. Маляр О. І. Довільність емоційної регуляції та чинники її розвитку у молодших школярів : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19. 00. 07. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 20 с.

31. Малярчук А.Я. Обстеження мовлення дітей: дидактичний матеріал Київ: Літера ЛТД, 2004. 104 с.

32. Мартиненко І. В. Про стан комунікативної діяльності дітей з загальним недорозвиненням мовлення. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19. *Корекційна педагогіка та спеціальна психологія* : зб. наук. пр. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. № 22. С. 153–158.

33. Мартиненко І.В. Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку із системними порушеннями мовлення монографія. Київ: ДІА, 2016. 304 с.

34. Марченко І.С. Спеціальна методика розвитку мовлення (логопедична робота за корекції мовлення у дошкільників): навч. посіб. Київ: Видавничий дім «Слово», 2015. 312 с.

35. Матійків І. М. Тренінг емоційної компетентності: навч.-метод. посібник. Київ: Педагогічна думка, 2012, 112 с.

36. Мацко Л. А., Прищак М. Д. Основи психології та педагогіки навч. посіб. Віниця: ВНТУ, 2009. 163 с.

37. Медведєв О. І. Розвиток емоційної сфери особистості дитини як психолого-педагогічна проблема. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2013. № 44. 173-179 с.

38. Мілевська О.П. До питання методичного забезпечення з формування описової лексики у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 3-4 травня, 2019). Київ. Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2019. С. 313-314

39. Мілевська О.П. До питання формування зв'язних висловлювань в учнів із загальним недорозвитком методичний журнал. 2011. №1. С. 45-51 мовлення. Логопедія: науково-

40. Мілевська О.П. Методичні аспекти формування описових умінь у старших дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. Зварник наукових праць: Педагогічні науки. Херсон: Херсон Херсонський державний університет, 2017. Вип LXXV, Т.І С. 137-140.

41. Мілевська О.П. Особливості актуалізації описової лексики у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення. Наукова дискусія: питання педагогіки та психології: зб. за матеріалами Міжнар.науково- практ. конф. (м. Київ, Україна, 30 лист.-1 грудня 2018 р.). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2018. С. 75-78.

42. Мілевська О.П. Формування емотивів у молодших школярів із загальним недорозвиненням мовлення: психологічний та лінгводидактичний підходи. Актуальні питання гуманітарних наук, міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 39. С. 249-255.

43. Пилипенко О. М. До проблеми дослідження емоційного інтелекту молодших школярів з порушеннями мовленнєвого розвитку. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. пр. 2011. № 28. С. 234–239.

44. Півень М. А. Структурні особливості емоційної зрілості особистості: автореф. канд. психол. наук спец. 19:00, 01. Харків, 2017. 18 с.

45. Піроженко Т.О Мовлення дитини. Київ. Плавник, 2005. С. 38-54

46. Плохій З.П. Малятко: Програма виховання дітей дошкільного віку Київ: ІМЗО, 1999, 288 с.

47. Попова Т.С., Горват Янушевська І.І. Теоретичні засади дослідження емоційного інтелекту. Наукові праці Чорноюрського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська

академія. Серія: соціологія. Вип. 232, 2014. С. 63-66.

48. Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини. Київ Нора-принт, 2002. 311 с.

49. Рібцун Ю.В. Розвиток емоційної сфери дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : науково-метод, збірник. Вип 16. Київ: Інститут спеціальної педагогіки та психології ім. М. Ярмаченка АПН України, 2020. С. 48-59.

50. Рібцун, Ю.В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ: програмно-методичний комплекс Київ • Освіта України, 2011. 292 с.

51. Сікарчук Н. Д. Дослідження рівня сформованості лексичної складової лінгвістичної компетенції емоційно- оцінної лексики у старших дошкільників з моторною алалією. *Логопедія*. 2012. № 2. С. 81–84.

52. Сікарчук Н.Д. Загальна характеристика складових емоційно-оцінної лексики та особливості розвитку її складових у дітей із моторною алалією відповідно до рівня мовленнєвого недорозвитку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2011. Вип. 18. С. 235-238

53. Сікарчук Н.Д. Формування емоційно-оцінної лексики у дітей старшого дошкільного віку з моторною алалією засобами художньо-мовленнєвої діяльності автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.03 Київ, 2011, 23 с.

54. Славіна Н.С. Психологічні особливості емоційно-почуттєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. психол. наук спец. 19. 00. 07. Київ, 2009, 23с

55. Супрун І. П. Розвиток емоційної сфери дітей дошкільного віку в різних соціальних умовах виховання: автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19 00. 07. Одеса, 2000. 16 с.

56. Сухар В.Л. Розвиток мовлення: конспекти комплексних занять Харків: Вид-во «Ранок», 2009. 208 с.

57. Ткач О.М. Формування семантичних полів слів в онтогенезі. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Корекційна педагогіка і психологія / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. Вип. III. С. 192-197.
58. Трофименко Л. І. Діагностика та корекція загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку: навч.-метод. посібник. Київ: Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2014. 72-с
59. Трофименко Л. І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс Київ: Актуальна освіта, 2007. 120 с.
60. Трофименко Л. І. Теоретичні засади дослідження лексичної сторони мовлення у дошкільників в умовах нормального та порушеного онтогенезу. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: збірник наук. праць: Вип. 4. Ч. 1 / за ред. В. В. Засенка. Київ, 2013. С. 85-95.
61. Федорович Л.О., Пищалка Я.О. Конспекти логоритмічних занять із дітьми дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвиненням Запоріжжя: ТОВ «ЛППС», 2009. 288 с.
62. Хапанова Г.В. Козуб Л.С Специфіка значення емоційно-оцінної лексики. *Молодий вчений*. 2018 № 10 (2) с 555-557
63. Харченко Т. Г., Чуйкова Т. П. До питання становлення емоційної сфери дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення. Сучасні проблеми логопеди та реабілітації. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. С.188.
64. Шеремет М.К., Пахомова Н.Г. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення до навчання в школі: Навч.-метод. посібник. Київ : Либідь, 2009, 218 с.
65. Шпак М. М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості* 2011. №1 С.286-288.
66. Шпак М.М. Психологічні механізми розвитку емоційного інтелекту. *Проблеми гуманітарних наук*. Психологія 2015. Вип. 35. С. 188-199

67. Ackerman BP, Abe JA, Izard CE. Відмінні емоції теорії і емоційного розвитку, невід'ємної modularity. In: Mascolo M, Griffin S editors. What Develops in Emotional Development? Емоції, індивідуальність, і психотерапія. New York: Plenum: 1998. pp. 85-106.

68. Hatfield E, Cacioppo JT, Rapson RL. Emotional contagion. Curr. Dir. Psychot. SCI. 1993; pp. 96-99.

69. Izard C., Stark K, Trentacosta C, Schultz D. Beyond emotion regulation: emotion utilization and adaptive functioning. Child Dev. Perspect. 2008.

70. Leonard L. B. Childrop with Specific Language Impairment. Cambridge, MA: MIT Press, 1998. 33